

Magyary Ágnes

MÓRIC, DRÁGA

Hogy a végéről kezdjük, induljunk el a Fiumei úti sírkertből, ahol tavasszal boldogan csicseregnek a madarak, kövér mókusok futkosnak a fákon, virgonc gombák dugják ki a fejüket a föld alól, és jótékony árnyékot vetnek az éppen zöldbe boruló fák. Itt emelt neked az utókor a nemzet nagy írójához méltó síremléket. Főhelyen. Ha belépünk a főkapun, elhaladunk a virágáros bódéja mellett, magunk mögött hagyjuk Apponyi gróf kiállított halottas kocsiját, és céltudatosan megyünk előre az Árkádsorok felé, akkor velünk szemben, az út végén fog várni ránk Jókai sírhelye.

Ne izgulj, Móric, nyughelyed fölé nem került sírkő, ahogy kérted. Viszont a rózsák, amelyeket annyira szerettél, mind kipusztultak. Viszonylag a szerencsések közé tartozol, mert nem sokat költöztettek a végső nyughelyedről, ami Semmelweisről már nem mondható el, aki minden józan számítás szerint legalább hatszor változtatta meg sírhelyét. Vagyis nem ő, hanem a hálás utókor.

De ha már a nyughatatlan mászkálásokról beszélünk, amellet sem lehetünk el szó nélkül, hogy Nizzából visszajöve fáztál meg, Móric, majd letél beteg, és végül szenderültél jobblétre a nálad ötvennégy évvel fiatalabb feleséged karjaiban.

Hány magyar író mondhatja el ezt magáról? A magyar írók csatatéren, betegágyban, idült alkoholizmusban halnak meg. Ezért haragusznak rád annyira, Móric. Mert irigykednek, és ezért mondják, hogy unalmasak a regényeid – nem érdemes olvasni őket.

Még szerencse, hogy nem azt kifogásolják: nincs humorod. Igaz, ennek eldöntéséhez végig kellene rágniuk magukat hosszú, molyrágta oldalakon. Mert ez a baj veled, mondják, a szavaid naftalinszagúak és feleslegesen körülményesek. Ponyva – sikítják a kényes ízlésűek. Igaz, ügyesebb és jobb költségvetéssel rendelkező nemzetek a ponyvából csinálnak sikeres sorozatokat. Ezért sem kell regényeket olvasni, főleg enciklopédikus tudást nyújtó szövegeket, hiszen csak be kell nyomni a megfelelő gombot a kutyün, és

máris bambán nézhetjük a szerencsés nemzetek ponyváiból készült vizuális tartalmakat. Ezt nevezzük műveltségnek a XXI. században.

A Fiumei úti sírkertet te is jól ismered, hiszen, amikor a Kerepesi út 21-ben laktatok Róza asszonnyal, az ablakotok alatt vonultak a halotti menetek. Nap mint nap. Ezt Róza asszony nem bírta elviselni, az örületbe kergette a halálnak ennyire tapintható közelsége. Ez semmilyen formában sem emlékeztetett a színpadra, ahol a teátrális elmúlás után legördült a függöny, majd ki lehetett állni a közönség elé – besöpörni az ovációt.

Drága Móric, ha látnád a XXI. századot, nagyon élveznéd, mert ennyi, a maga igazától megszállottat egy helyen még te sem pipáltál. Kész irodalmi kincsesbánya: a csalódott családanya, aki vakbuzgó egészségtudatosságba menekül, munkamániás férfiak, akik mámoros magabiztossággal leplezik apátiájukat, megkeseredett karrierista vénkisasszonyok, a társadalmi igazságtalanságok ellen lázadó örökifjú aggastyánok. Micsoda tárháza a regényes jellemeknek, remek irodalmi alapanyag, hozzájuk képest a magyar nábob csak unalmasan zsörtölődő öregember, Brazovics Athalie pedig az *Arany ember*ből unatkozó postáskisasszony.

Apakomplexusunk van. Lehetne Jókai-komplexusnak is nevezni, de maradjunk inkább az előbbinél, mert az elterjedtebb. Mert Jókai az apánk. Vagy az apánk pont olyan, mint Jókai. Vagy szeretnénk, ha olyan lenne. Mert mi, magyarok boldogtalanok vagyunk, ezért nem olvasunk. Vagy boldogtalanok vagyunk, mert nem olvasunk. A kettő közül valamelyik igaz.

Bár, ha boldogok vagyunk, akkor sem olvasunk, a különbség csak az, hogy akkor nem valljuk be. Nem vagyunk őszinték, ezért azt mondjuk: Jókait nem olvassuk, és erre amúgy sincs semmi szükség.

De én már annyira unom, Móric, hogy minden szeptemberben azon kelljen vitatkozni, miért idejétmúlt és nehézkes a Jókai-életmű, hogy el sem tudom mondani. Mintha nem lenne jobb dolgunk. Úgy tűnik, nincs is. Ami a legrosszabb: erről mindenkinek van véleménye, rád nézve elmarasztaló, természetesen, a háziasszonynak, a filmszínésznőnek, az ötgyerekes anyukának és a kortárs írónak.

Mert az apakomplexus nem személyválogató. Mindenről Mikszáth tehet, akin elsőként ütött ki a kétoldali Jókai-komplexus, miközben együtt tarokkozott, és le kellett nyelnie ama egészségtelenül kövér békákat: Jókai az írófejedelem, Jókai a termékeny szerző, Jókai a nemzet kedvence, Jókai az Jókai, Mikszáth Kálmán nem Jókai.

Csupa bosszantó apróság, amelyek aggasztóan nagy árnyékot vetnek az elkövetkező nemzedékekre. Mert mindenki írófejedelem szeretne lenni,

mindenki termékeny szerzővé akar válni, és mindenki a nemzet kedvence szerepében kívánna napfürdőzni, magyarán mindenki Jókaivá vágya átalakulni. De ez nem lehetséges.

Mikszáth ezért bosszúból megírta Jókai életrajzát, hogy te, Móric, egy nagy gyerek vagy. Ezért túrted az erős nők jármát: senyvedtél Jókayné basáskodása alatt, majd a nagy művésznő, Laborfalvy Róza elnyomásában éltél. Méltósággal. Merthogy a te életedben, Móric – mondja Mikszáth lelkének összes apakomplexusával –, soha semmiféle tragédia nem esett meg, ezért nem tudtál felnőni. Mert az írónak szenvedni kell. Minél többet, annál jobb.

A te életed kedves, Móric, egy tündérmese. Az, hogy a feleséged házsártos, és sokat egzecírozgat, az távol áll mindenféle egzisztenciális megrázkódattástól. Ezért is lehet haragudni rád, kedves Móric.

Persze nagy kérdés, hogy a családi drámák teszik-e nagy íróvá az embert. Sok példa van, ami azt bizonyítja, hogy igen. Ugyanakkor rengeteg ember él át drámai eseményeket, és mégsem lesz belőlük sikeres regényíró. Az is kérdés, mi az igazi tragédia.

Amikor világra jöttél, Móric, a Jókay család utolsó gyermekeként, akkorra már a szülők két Lajoskát temettek el, és amikor újabb fiuk született, őt is Lajoskának akarták keresztelni. Mert Lajoska visszajött hozzájuk a mennyországból. A keresztszülők lázadtak fel, hogy nem. Ők egy harmadik Lajost nem keresztelnek. Elég volt a csecsemőhalálból. Így lettél Móric, mivel Jókay József nagy rajongója volt Benyovszky Móricnak. Ha ez nem családi tragédia, akkor nem tudom, mi az.

De vajon milyen lehetett az, hogy neked nem született gyereked, helyette nevelhetted mások balkézről született csemetéit? Szeretettel. Vajon milyen lehetett az, hogy a hírnévnek köszönhetően mindenki úgy érezte, véleményezheti magánéleted mozzanatait, amikor nálad nyolc évvel idősebb nőt vettél el, vagy amikor elvetted az ötvennégy évvel fiatalabb Grósz Bellát? A család szakított veled, Móric, még a gyámság alá vonást is megkísérelték. A sajtóban teregették ki a pikáns kései házasság és családi viszály megannyi valós és valótlan részletét. Egy egész ország csámcsogott azon, mit teszel vagy éppenséggel mit nem teszel. És akkor még megvolt az egész ország, mert menet közben annak nagy részét sikerült elkártyázni.

Attól még kérdés, hogy mégis mit kell erről a furcsa kései házasságról gondolnunk. A család tényleg csúnyán viselkedett, főleg a Feszty házaspár, de az az ötvennégy évnyi korkülönbség több mint érdekes. Mintha ez a házasság, amellyel dacolsz, a család, a közvélemény ítéletével a te szabadulószo bad lenne. Szabadulni akarsz az elvárásoktól, az írófejedelem számodra

egyre fárasztóbb szerepétől, a családi kötelezettségektől. Bella hozzád képes gyerek, tapasztalatlan és társadalmi helyzetéből adódóan az úri társaságban sem tud olyan ügyesen forgolódni. De nincs is erre szükség, hiszen végre te, Móric, felnőttként viselkedhetsz: te írod meg Bella helyett a leveleket, te mondod meg, hogyan kell egy karaktert a színpadon megformálni, te tudod, miként kell bizonyos kényes helyzetekben viselkedni. De ezzel együtt úgy gondolom, Mikszáthnak nincs igaza, te nem gyerek vagy, hanem királyfi. Elátkozott királyfi.

De ha már visszafelé haladunk az időben, nem mehetünk el szó nélkül Komárom mellett sem. A város szép, a Duna fenséges, a Belváros nem sokat változott azóta, mióta Jókayné uram a rendház előtt összeveszett a vegyeskereskedés tulajdonosával a fejessaláta piaci ára felett. A nagyságos asszony mérgesen hadonászott az esernyőjével, a vegyeskereskedő pedig ijedten húzta be a füleit a gallérja mögé, de azért hevesen védte álláspontját, miszerint a fejessaláta árát nem Jókayné állapítja meg, hanem a vevők vásárlási kedve.

Nagy patália kerekedett ebből. Egyszer csak kivágódott a Szent András-templom mellett álló bencés rendház alsó emeleti ablaka. Dühös szerzetes dugta ki a fejét, és megvetően mérte végig az elcsendesedés óráiban perlekedő Jókayné, aki dacosan kapta fel a fejét: rá ne nézzen csúnyán semmiféle csuhás, ő rendes kálvinista asszony. A szerzetes csak legyintett. Jókayné megragadta a vonakodó kereskedő grabancát, és elvonszolta a rendház mellől arra a helyre, ahol sok évtizeddel később, 1937-ben szobrot állítottak neked, Móric, és ott folytatta a veszekedést a vonakodó fűszeressel.

Ha magunk mögött hagyjuk a Jókai-szobrot, a veszekedő Jókayné, és magabiztosan haladunk tovább, eljutunk néhány utcával arrébb a vastag nyakú református templomhoz, ahol téged is kereszteltek. A templommal szemben áll egykori iskolád, a híres-neves komáromi Református Kollégium. Majd innen tovább gyalogolva érünk ahhoz a telekhez, ahol a szülőházad emelkedett egykor.

Csak azért állítottak neked szobrot a lelkes komáromi polgárok 1937-ben, mert a halálod után indult pénzgyűjtést elsöpörte először a szarajevói merénylet, majd a világháború, majd a Trianonnak nevezett kéjes társasutazás, amely egy kedves író szerint nem is létezik, de ha igen, akkor is csak egy palota. És hogy mennyire igaza van ennek az írónak, mi sem bizonyítja jobban, mint amikor 1946-ban földig rombolják a szobrodat lelkes szlovák hazafiak, miután a Beneš-dekrétumok révén jogfosztottá válik a város teljes lakossága. (Vigasztalásképpen: Klapka szobrával is végeznek.) 1952-ben ugyan visszaállítják a szobrodat, Móric, de még kalapot sem lehet előtte

emelni, és amikor 1962-ben a magyar gimnazisták megkoszorúzzák, lesz belőle haddelhadd.

Ezeket a dolgokat nem éppen így álmodtad meg *A jövő század regényében*. Annyit mondhatok, a nemcsak általad megörökített, de Kemény Zsigmond fantáziáját is birizgáló szombatosok megvannak, jól vannak, de ugyanúgy titokban kell tartaniuk identitásukat, mint valaha. Bár utopikus mintaállamot nem hoztak létre sehol, végül az auschwitzi gázkamrák mellől kiszabadulva, kivándorolhattak Izraelbe.

A XX. század nem éppen egy Jókai-regény logikája szerint alakult, Móric, jól tetted, hogy igyekeztél minél kevesebb időt benne eltölteni.